

Dışardan İçeriden Dışarıya Sosyal Sermayeyi İşlevselleştirme : Bir Eşiksellik Olarak Suriyeli Göçmenler

Functionalizing Social Capital from Outside to Inside: Syrian Immigrants as a Liminality

Yunus Eroğlu, Göç ve Sosyal Sermaye – Türkiye’deki Suriyelilerin Sosyal Sermaye İnşası.
İstanbul: Çizgi Kitabevi, 2024. ISBN: 9786253963347

Adem Sağır¹ 



¹Sorumlu yazar/Corresponding author:

Adem Sağır (Prof. Dr.),
Karabük Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji
Bölümü Karabük, Türkiye
E-posta: ademsagir@karabuk.edu.tr
ORCID: xxx

Başvuru/Submitted: 11.11.2024

Kabul/Accepted: 11.12.2024

Atıf/Citation: Sağır, A. Göç ve Sosyal Sermaye
adlı eserin incelemesi. [Yunus Eroğlu’nun,
Göç ve Sosyal Sermaye, adlı eserinin tanıtımı].
Avrasya İncelemeleri Dergisi - Journal of Eurasian
Inquiries 14, 1 (2025): 153-156.
<https://doi.org/10.26650/jes.2025.1583387>



Anahtar Kelimeler: Sosyal Sermaye, Göç, Göçmenlik, Suriyeli Göçmenler, Türkiye
Keywords: Social Capital, Migration, Immigration, Syrian Immigrants, Türkiye

İnternette arama motorlarının herhangi birine göç kavramı yazılsa 20 milyonun üzerinde sonuç karşımıza çıkacaktır. Göç teorilerini izlediğinizde bu sonucun kaçınılmaz bir gerçeklik olduğu görülecektir. 21.yüzyıl “göçler çağı” olarak tanımlansa da göçün tarihsel bir geçmişi olduğu ama bugün karşılaşılan insan hareketliliğinin yeni bir süreç olduğu anlaşılacaktır. Kitle halinde hareket eden göçmenler, önlerine çıkan duvarlara aldırış etmeden hedefledikleri destinasyonlara her türlü zorluğu aşarak ulaşabilmektedirler. Bugün Doğu’dan Batı’ya hemen her topluluğun ilk gündem maddesi göçün ve göçmenlerin yarattığı toplumsal alanlar, etkileşimler ve melezliklerdir. Bugün Ortadoğu’dan zorunlu nedenlerle çıkıp yer değiştiren göçmenler, yerleştikleri coğrafyalarda oluşturdukları sosyal ağlarla birçok tartışmanın da merkezinde yer almaktadır. 2011 yılından itibaren Türkiye’nin Suriyeli göçmenlerle karşılaşmaları da benzer bir gündemin oluşmasına kaynaklık etmiştir. Yunus EROĞLU’nun “Türkiye’deki Suriyelilerin Sosyal Sermaye İnşası” alt başlığıyla hazırladığı “Göç ve Sosyal Sermaye” kitabı da böylesi bir gündeme farklı bir yaklaşım sunması açısından dikkate değer durmaktadır. Geçici koruma kapsamında bulunan ve zaman zaman yönetmeliklerle statülerindeki durumları güncellenen Suriyelilerin, İstanbul ve Şanlıurfa’da geliştirdikleri sosyal ilişkilerini ve güven düzeylerini araştırırken hem kendi aralarında hem de Türk toplumuyla olan ilişkilerinde sosyal sermayeye nasıl ve ne düzeyde kaynak ürettiklerine odaklanmıştır.

Göç olgusunun sosyal sermaye ile olan ilişkilerini de tartışan kitap, iki bölümden oluşmaktadır. Kitabın birinci bölümünde sosyal sermaye ve göç olgularının kavramsal ve kuramsal analizine yer verilmiştir. Bu bölümde sosyal sermayenin ne olduğu, neler içerdiği, kimler tarafından ve hangi bağlamlarda ele aldığı; göçe dair tanımlar, kuramlar ve yaklaşımlar ele alınmıştır. Bununla birlikte sosyal sermayenin toplumlarda kaynak üretmesi için gerekli olan sosyal ağlar, değerler ve normlar, güven, karşılıklık gibi unsurlar da bu bölümde ele alınıp sosyal sermayenin türleri üzerinde durulmuştur. Ayrıca bu bölümü tamamlayıcı bir kısım olarak göçe dair tanım ve yaklaşımlar, göçün tarihsel kökenleri ve Türkiye’ye 2011 yılından bu yana kitlesel olarak göç eden Suriyeliler ele alınmıştır. Kitabın ikinci bölümü uygulama kısmına ayrılmıştır. Bu bölümde araştırmanın kapsamı ve metodolojik yaklaşımı ortaya konulmuş, arkasında İstanbul ve Şanlıurfa’da gerçekleştirilen saha araştırmasından elde edilen bulgular tartışılmıştır. Kitabın özgünlüğünü yansıtması bağlamında saha verilerinin karma yöntemle elde edildiğinin altınının çizilmesi gerekir. Böylece araştırmanın bulguları başlığı altında hem anket hem de mülakat verilerinden elde edilen ilişkiler tartışılmıştır.

Sosyal sermaye kavramının Türkiye’de yeterince karşılık bulmadığını söyleyen yazar, kavramın günümüzde önemi kavranmaya başlandığını ve genel manada topluluk ilişkileri, güven, sivil ve demokratik katılım, yardımlaşma gibi temel değerlerin inşası üzerine kurulu bir kavram olduğuna değinmektedir (s.17). Krizlerle çevrili günümüzün dünyasında güvensizlik ve toplumsal çöküş tartışmalarının sosyal sermaye tartışmalarına olan ilgiyi artırdığını söylemek mümkündür. Yazar, literatürde alana katkı sunmuş isimlerin çalışmalarını irdelerken, yazarların hem bir toplumsal aşınmaya dikkat çektiklerini hem de bu aşınmanın

etkilerinin nasıl azaltılabileceğine değindiklerini ifade etmektedir. Eroğlu, sosyal sermaye tartışmalarının izi sürüldüğünde bir artıdeğerden bahsedilmek için ilişki ağlarının genişliliği, diğer sermaye türleri ile desteklenmesi ve desteklenen diğer sermaye biçimleri ile harekete geçirilmesi gerektiği olduğuna dikkat çekmektedir (s.23). Yazar, bu değerin oluşmasında bazı engellerin de olabildiğini ve bu engelin önemli bir bölümünün sosyal sermaye kavramının kendi özelliklerinden kaynaklandığını söylemektedir. Yazar bu noktayı şu şekilde çerçevelemiştir:

“Literatürde sosyal sermayenin olumsuz yönüne dikkat çekilmesi ve eleştirilmesi genel manada ölçümlerinin objektif ve genellenebilir olmaması, sosyal sermayenin tanımlanmasının muğlak kalmasına neden olduğu görülmektedir. Toplumsal alana olumsuz tesirinin ise daha çok bağlayıcı sosyal sermayenin içinde barındırdığı menfi durumdan ileri geldiğine yöneliktir. Bağlayıcı sosyal sermaye, iç-grup dayanışmasını artırması, iç-grup içinde yüksek güvenilirlik düzeyi yaratması bakımından önemli sosyal sermaye kaynağı oluşturmaktadır. Fakat iç-grup içerisinde oluşan güven, dış gruba da aynı şekilde tesir etmemekte, aksine dış gruba daha temkinli yaklaşılmasına ve “biz-öteki” ayrımının da daha belirgin düzeylere çıkmasına neden olmaktadır” (s.26).

Sosyal sermaye kavramının tarihsel serüvenini aktaran yazarın temel sosyolojik kuramlarla ilişki kurarak ilerlemesi çalışmanın özgün bir yönü olarak değerlendirilmiştir. Yazarın sosyal sermaye yaklaşımlarda ön plana çıkan dört ismi tartışarak ilerlemesi ayrıca dikkate değerdir. Bu dört yaklaşım kitapta Pierre Bourdieu'nun “Eşitsizliğin Yeniden Üretimi”, Samuel Coleman'ın “Rasyonel Tercih Kuramı”, Robert Putnam'ın “İletişim Ağları ve Sosyal Organizasyonlar” ve Francis Fukuyama'nın “Güvene Dayalı İletişim” alt başlıklarıyla sunulmuştur.

Kitabın teorik çerçevesini inşa eden diğer bir ana başlık göçü ve göçle ilgili tartışmaları kapsamaktadır. Bu bölüm özgün olmamakla birlikte göçe dair kavramsal çerçeveyi derli toplu sunması bağlamında dikkate değerdir. Bu bölümde “Suriyeliler” göçüne ayrılan alt başlığın oldukça az olması, kitabın eksik yönlerinden birisidir. Kuşkusuz çalışmada göçün kavramsal ve teorik sınırlarının tartışılmasından ziyade Suriyeliler öncesi ve sonrası Türkiye'de göç tartışmaları sunulsaydı kitabın uygulama kısmıyla teorik kısmı arasındaki uyum daha sağlıklı olabilirdi. Kitabın bu bölümü göç teorilerinin açıklanmasıyla bitirilmiştir. Kuşkusuz göç çalışmak isteyen araştırmacılar için bu bölümün derli toplu bir bilgi sunduğunu ve literatürü özgün bir şekilde özetlediğini söylemek mümkündür.

Kitabın en güçlü yönlerinden birisi uygulama bölümüdür. Sosyolojide karma yöntem kullanan çalışmaların azlığı dikkate alındığında kitabın nicel ve nitel yöntemleri birlikte kullanmasının alana önemli bir katkı sunduğunu belirtmek gerekir. “Suriyelilerin Sosyal Sermaye Düzeyleri ve Türkiye Sosyal Sermayesine Etkileri” ana başlığıyla verilen uygulama kısmı, sosyal sermaye tartışmalarının pratikte neye karşılık geldiğini tespit etmesi bakımından oldukça önemlidir. Bu bölümde dikkat çeken noktalar özellikle Suriyeli göçmenlerin iç-grup ve dış-grup etkileşimlerini ve aralarında meydana gelen dayanışma düzeyinin saptanmasını hedeflemesi (s.106) bağlamında dikkat çekmiştir. Kuşkusuz kitabın güçlü taraflarından birisi de literatürde sosyal sermaye kavramını merkeze koyarak yapılmış başka bir çalışma olmamasıdır. Çalışmanın uygulama kısmı İstanbul ve Şanlıurfa'da yapılmıştır. Sahada 18

yaşından büyük 35 Suriyeli, 29 Türk katılımcı olmak üzere toplamda 64 yarı yapılandırılmış mülakat gerçekleştirilmiş, anket çalışmasıysa 205 Suriyeli, 238 Türk olmak üzere toplamda 443 katılımcıyla sınırlandırılmıştır. Bölgede Suriyeli göçmenlerle yerli toplulukların etkileşimlerinin sınırlarını ve niteliğini anlamak için elde edilen bulguların dikkate değer olduğu görülmektedir. Bulgularda Suriye'deki savaş durumundan kaçarak Türkiye'ye gelmiş olan geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin uyum problemleri, geldikleri şehirdeki komşuluk ilişkileri, sosyal ilişkilere katılımları, imkânları, fırsatları ve bu bağlamda sosyal sermayeye olan etkilerini irdelemiştir. Kitapta ortaya konan veri analizinde altı çizilmesi gereken noktaları şu şekilde sıralamak mümkündür. İstanbul'da ve Şanlıurfa'da yaşayan geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin sosyal sermaye rezervlerinin düşük seviyelerde ölçüldüğünü ortaya koymaktadır. Diğer yandan Türk katılımcıların sosyal sermaye rezervlerinin de düşük olduğunu ve iki grup arasında sosyal sermaye bileşenlerinin ortaya çıkmasında bazı engellerin belirdiğini tespit etmiştir. Bu genel kaniya ulaşılmada her iki kentteki genel güven düzeylerinin düşük seviyelerde ölçülmesi, Türk ve Suriyeli topluluklar arasında karşılıklı ilişkilerin sınırlı düzeyde ya da tamamen kopuk olması, gönüllü organizasyonlara katılımın her iki grup için de düşük seviyelerde ölçülmesi ve karşılıklı etkileşimin önünde duran, güvensizlik yaratan önyargıların yaratılmasından kaynaklanmaktadır. Sosyal sermaye yaratımını engelleyen bu nedenler, her iki grup arasında işbirliğini ve dayanışmayı engellemekte ve toplumsal birlikteliğin oluşumunu geciktirmektedir.

Nihai olarak kitabın alanda önemli bir boşluğu doldurduğu açıktır. Türkiye'de sosyal sermaye konusunun ihmal edilen bir uzmanlık alanı olduğu düşünüldüğünde -alanda özgün çalışmalar olmakla birlikte çalışma sayısının yaygınlığından bahsetmek zordur- bahse konu bu noktanın değeri daha net anlaşılacaktır. Kuşkusuz sosyal sermaye bölümünde ortaya konulan teorik çerçeveye sahadan elde edilen verilerin yeterince işlenmemiş olması; kitabın metodolojik kısmının zayıf ve karmaşık olması; veri toplama süreçlerinde karma yöntem kullanımının ölçütlerine uygun ilerlememiş olması; göçle ilgili kullanılan teorik alanda Suriyeliler göçüyle ilgili tartışmalarının yetersizliği kitabın ciddi eksikliklerinden birisidir. Ancak sosyal sermaye konusunda yapılacak çalışmalar için temel eserlerden olmaya aday olduğunun altını çizmek gerekir.